

Püsiasiustusega väikesaarte seaduse muutmise eelnõu

(08.06.24)

1. Muuta § 2 lg 3 asendades sõnad „kus elab vähemalt viis elanikku” sõnadega “kus elab püsivalt vähemalt üks elanik”.

Uus § 2 lg 3 sõnastus oleks:

“püsiasiustusega väikesaar (edaspidi väikesaar) – alla 100 km² suurune saar, kus elab püsivalt vähemalt üks elanik.”

2. Muuta § 2 lg 2 asendades sõnad „kalendriaasta vähemalt kuue kuu jooksul” sõnadega „ühe kalendriaasta jooksul”.

Uus § 2¹ lg 2 sõnastus oleks :

“Kui nimistusse kuuluv väikesaar ei vasta ühe kalendriaasta jooksul käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatule, arvatakse ta nimistust välja.”

3. Täiendada § 2¹ lg 4 sõnadega „igal aastal”.

Uus § 2¹ lg 4 sõnastus oleks :

„Vabariigi Valitsus kehtestab käesoleva paragrahvi lõigete 1 ja 2 alusel tehtud nimistu muudatused igal aastal hiljemalt 1.veebruaril.”

3¹. § 2 täiendatakse lõikega 7 :

„hooajaline elanik – isik, kes alaliselt ja peamiselt elab väikesaarel kuni 6 kuud aastas.”

4. Täiendada § 4 lg.3 fraasiga „väikesaarte kogukondi esindava organisatsiooni esindaja”.

Uus § 4 lg 3 sõnastus oleks :

„Komisjoni koosseisu kinnitab Vabariigi Valitsus korraldusega. Komisjoni koosseisu nimetatakse vähemalt üks esindaja iga väikesaarte nimistusse kantud saare kohta ja väikesaarte kogukondi esindava organisatsiooni esindaja.”

5. Muuta § 5 lg 1 täiendades sätet fraasiga ”ja korraldamisele, sealhulgas sõidugraafikule, sõiduvahendite hangetele ning aluste kodusadama määramisele ” ja lisades eraldi lause „Üldkogu kinnitab üldkogu reglemendi ja saarevanema valimise korra”.

Uus § 5 lg 1 sõnastus oleks :

“ Üldkogu pädevuses on kooskõlastuse andmine väikesaare arengukavale, üldplaneeringule, maakasutuse üldistele põhimõtetele, transpordiühenduse arendamisele ja korraldamisele, sealhulgas sõidugraafikule, sõiduvahendite hangetele ning aluste kodusadama määramisele mandri või lähima suursaarega, üldkogu reglemendile ja saarevanema valimise korrale, samuti teistele saarvalla või saarelise osaga kohaliku omavalitsuse üksuse põhimääruses sätestatud küsimustele. Üldkogu kinnitab üldkogu reglemendi ja saarevanema valimise korra.”

6. Muuta § 5 lg 1¹ asendades sõnad “ei ole” sõnaga “on” ja lisades fraasi “kui seda nõuab ¼ saare püsielanikest”.

Uus § 5 lg 1¹ sõnastus on :

“Saarvaldades on üldkogu kokkukutsumine kohustuslik kui seda nõuab ¼ saare püsielanikest.”

7. § 5 lg 3 täiendatakse fraasiga „ja järgnevad vajadusel ning vastavuses konkreetse saare üldkogu reglemendile”.

Uus § 5 lg 3 sõnastus on :

„Esimese üldkogu ja järgnevad vajadusel ning vastavuses konkreetse saare üldkogu reglemendile kutsub kokku volikogu.”

8. Täiendada § 5 uue lõikega 5¹ järgmises sõnastuses :

“ Kui üldkogul ei ole esindatud pooled väikesaare hääleõiguslikud elanikud, ning koosolek ei ole seetõttu otsustusvõimeline, kutsub saarevanem päevakorda muutmata hiljemalt kolme nädala, kuid mitte varem kui nädala, jooksul kokku uue koosoleku, mis on pädev otsuseid vastu võtma koosolekul esindatud häältest sõltumata.”

9. Muuta ja täiendada senist § 5 lg.6 kustutades sõna „volikogu“ ja lisades alljärgnevad sõnad: „ ja asevanema. osalevad kohaliku omavalitsuskogu „

Uus § 5 lg 6 sõnastus on :

„Saarvallaks mitteoleva väikesaare üldkogu valib saarevanema ja asevanema, kes osalevad kohaliku omavalitsuskogu istungitel sõnaõigusega.”

10. § 5 lg 7 täiendatakse fraasiga „ valimise korra eelnõu koostatakse kohalikus omavalitsuses ja võetakse vastu lihthäälteenamusega esimesel väikesaare üldkogul”.

Uus § 5 lg 7 sõnastus on : *„Üldkogu reglemendi ja saarevanema valimise korra eelnõu koostatakse kohalikus omavalitsuses, võetakse vastu lihthäälteenamusega esimesel väikesaare üldkogul ja sätestatakse kohaliku omavalitsuse üksuse põhimääruses.”*

11. § 7 lg 1 kustutakse p.1 ja p.2 ja sõnastatakse lühendatult lisades peale sõna „saarterühma“ sõnad „arengukavas ja eraldi üldplaneeringus”.

Uus §7 lg 1 sõnastus on :

„Saarelise osaga kohaliku omavalitsuse üksus kavandab käesoleva seaduse §-s 3 nimetatud eesmärkide saavutamise väikesaare või saarterühma arengukavas ja üldplaneeringus.“

12. § 8 lg 1 täiendada sõnadega „reisijate ja kaupade veoks“.

Uus § 8 lg 1 sõnastus on: „*Transporditeenus käesoleva seaduse mõistes on ühendus erinevat liiki transpordivahenditega väikesaare ja mandri või suursaare vahel reisijate ka kaupade veoks.*“

13. § 8 lg 2 täiendatakse sõnadega „ja kaubaveo vajadusest“.

Uus § 8 lg 2 sõnastus on: „*Transporditeenust korraldatakse ühistranspordiseaduses sätestatud korras, lähtudes väikesaare püsielanike liikumisvajadusest ja kaubaveo vajadusest.*“

14. § 11¹ lisatakse seaduste loendisse sõna „riigikaitseadus“, muudetakse sõna „saarevaht“ saarevahtideks ja lisatakse viis lauset: „*Väikesaartel püsiasustusega kuni 5 inimest peab olema loodud vähemalt üks saarevahi ametikoht. Saarevahi ametijuhend kooskõlastatakse ministeeriumiga, millel on väikesaarel tema haldusalast tulenevad riiklikud kohustused. Saarevaht võetakse tööle püsielanikuna või hooajalise elanikuna. Kuni 5 elanikuga väikesaarel puudub saarevanema valimise kohustus. Üldkogu otsusel võib saarevaht samaaegselt täita ka saarevanema ülesandeid vastavalt VSaarS § 5 lg 6.*“

Uus § 11¹ sõnastus on:

„Väikesaarel riigikaitseaduse, looduskaitseaduse, muinsuskaitseaduse, jäätmeseaduse ja teiste seaduste ning kohaliku omavalitsuse üksuse õigusaktide täitmise tagamiseks ja nimetatud õigusaktidest tulenevate nõuete rikkumisest teavitamiseks võib kohaliku omavalitsuse üksuse volikogu moodustada saarevahtide ametikohti. Väikesaartel püsiasustusega kuni 5 inimest peab olema loodud vähemalt üks saarevahi ametikoht. Saarevahi ametijuhend kooskõlastatakse ministeeriumiga, millel on väikesaarel tema haldusalast tulenevad riiklikud kohustused. Saarevaht võetakse tööle püsielanikuna või hooajalise elanikuna. Kuni 5 elanikuga väikesaarel puudub saarevanema valimise kohustus. Üldkogu otsusel võib saarevaht samaaegselt täita ka saarevanema ülesandeid vastavalt Vsaaes § 5 lg6.“

15. § 14¹ täiendatakse sõnadega „ja väikesaare püsielanikul“ ja kahe lausega: „*Ostueesõigust võib kasutada eesmärgil hoida alles ja arengus saare põhiväärtusi ning kaitsta saarelise kogukonna üldisi huve. Ostueesõigust võib kasutada ka riikliku julgeoleku tagamise eesmärgil.*“

Uus 14¹ sõnastus on: „*Saarvallal või saarelise osaga kohaliku omavalitsuse üksuse, riigill ja väikesaare püsielanikul on väikesaarel asuva kinnisasja ostueesõigus. Ostueesõigust võib kasutada eesmärgil hoida alles ja arengus saare põhiväärtusi ning kaitsta saarelise kogukonna üldisi huve. Ostueesõigust võib kasutada ka riikliku julgeoleku tagamise eesmärgil.*“

16. §14¹ täiendatakse lõikega 5:

„Väikesaarel asuvat kinnistut saab võõrandada vaid Eesti ja [EL liikmesriigi kodanikule](#) või Eesti ja [EL liikmesriigi](#) kodanike enamusomanduses olevale juriidilistele isikule.“

Eelnõu seletuskiri

Ettepaneku taust

VSaarS jõustus kaks aastakümnet tagasi - 1. jaanuaril 2004.

Eesmärgiks oli II Maailmasõjas ning okupatsiooniperioodil Eesti väikesaartel hävinud pühasustuse taastamine ja neil saartel, kus inimesi veel elas, asustuse suurendamine.

Inimasustus on suurel osal saartest aastaringne, üsna paljudel siiski hooajaline. Seadust on ka aeg-ajalt lihvitud, kuid mitmed eesmärgid pole täitunud. Enamikel saartel pole osalusdemokraatia toimivate üldkogude näol taastunud. Väikesaarte maaomandi osas pole siiani suudetud õppida teiste riikide kogemustest, kus püütakse vältida omandi liikumist võõrriikide kodanike valdusesse.

Käesolevas eelnõus on kasutatud 18 väikesaare esindusorganisatsiooni ESK (Eesti Saarte Kogu) ettepanekuid. ESK on asutatud 1992. aastal ja ta pani aluse ka seaduse esimesele versioonile.

Mitmed seaduse muudatused annavad aluse riigile 1940-1991 katkenud asustuse taastamiseks eriti väikestel saartel ja laidudel, mis tänapäeval on vaja taastada selleks, et kaitsta loodust võõrriikide ja võõrriikide eest. Ka üks on võitlusväljal sõdur.

Muudatusettepanekute vajalikkuse põhjendused

1. § 2 lg 3, milles asendatakse sõnad „kus elab vähemalt viis elanikku“ sõnadega “kus elab püsivalt vähemalt üks elanik“.

Mõned aastad tagasi on seadust parandades tehtud viga. Inimasustuseks ei saa olla kindlaksmääratud arv elanikke. Iga saar on asustatud siis, kui seal elab peamiselt ja alaliselt vähemalt üks inimene. Sellest loogikast lähtudes on tehtud käesoleva eelnõu § 2 lg 3 muudatusettepanek.

Siiani kehtiva seaduse alusel langes näiteks Osmussaar asustatud saarte nimistust välja, sest üks inimene viiest suri. Tagajärjena katkes ka riigi poolne toetus Osmussare elanike hädapäraste avalike teenuste ja transpordi rahastamiseks. Lahendusi oli neljale osmussaarlasele vaid kaks – kas kolida loodushoiu jaoks vajaliku karjaga saarelt minema või petta riiki fiktiivse sissekirjutusega viiendale inimesele. Osmussaar, nii nagu paljud teisedki väikesaared, asuvad riigikaitsealises strateegilistel positsioonidel. Euroopas puhkenud sõja taustal peame liikuma eriti väikeste saarte mehitamise suunas, et oleks tagatud laevade navigatsioon ja riigikaitse

Kavandatud seadusemuudatuse esimene eesmärk on selliseid olukordi vältida ja tagada tänaseks veel asustatud väikesaarte püsielanikkonnaga asustatuse säilimine kuni viimase elanikuni.

Rahutus rahvusvahelises julgeolekuolukorras on väikesaarte mehitatus muutunud riiklikult oluliseks küsimuseks nii sise-kui välisjulgeoleku aspektist. Väikesaarte elanike tegevuse ja huvide sidumine territoriaalmere ja riigipiiri kaitse ning keskkonnanahoiu riiklike vajadustega on möödapääsmatu.

Seega kannab antud seadusmuudatus mitte pelgalt väikesaare elanike ja kogukondade kuivõrd riiklikke huve.

2. § 2¹ lg 2 muudatus asendades sõnad „kalendriaasta vähemalt kuue kuu jooksul“ sõnadega „ühe kalendriaasta jooksul“ on põhjustatud samadest ajenditest ja põhjustest, mis § 2 lg.3 puhul on selgitusena välja toodud.
3. § 2¹ lg 4 täiendamine sõnadega „igal aastal“ täpsustab kehtivat regulatsiooni ja võimaldab paremini täita riigi ülesandeid väikesaarte kontekstis.

3¹ Uue § 2 lg 7 lisamine toob seadusesse uue mõiste – hooajaline elanik.

Tarvidus hooajalise elaniku seadustamiseks tuleneb VSaarS eesmärgist taastada Eesti Vabariigi vetes asuvatel eriti väikestel saartel II Maailmasõja järel katkenud asustus. Silmas on peetud neid väikesaari ja laide, kus elati kevadest sügiseni peamiselt kalapüügi eesmärgil. Näiteks Kihnu saarestikus oli selliseid laide neli, ühtekokku kümnekonna kalurimajaga. Elurikkus on kõige kõrgem seal, kus on kohal tark inimtegevus. Looduslik liigirikkus oli Kihnu laidudel ja Sorgu saarel kõrge tänu neile kaluritele, kelle taskus oli ühiskondliku looduskaitse inspektori tunnistus ning nad hoolitsesid selle eest, et laidudel ei käiks loodusvaenulikud inimesed ning ükski taime-ega linnuliik ei hakkaks peremehetsema. Kahjuks on tänapäeval paljud kaitsealused pisisaared ja

laiud ilma tegeliku kaitseta just looduse vegetatsiooni perioodil. Riikliku ülesandega hooajalise elaniku ehk saarevahi asumise laiule või väikesaarele otsustab vastava valdkonna ministerium.

4. § 4 lg 3 täiendamine fraasiga „Eesti Saarte Kogu esindaja (alternatiiv: väikesaarte kogukondi ühendava organisatsiooni esindaja)“selgitus :

Eesti Saarte Kogu on kõiki Eesti Vabariigi asustatud saari esindav katusorganisatsioon, mis on tegutsenud alates 1992. aastast ja on loogiline, et ta aitab luua suurt pilti kõigest sellest, mis toimub Eesti saartel antud seaduse kontekstis

(alternatiiv : on vajalik riigi poolt loodud Väikesaarte komisjoni töö tõhustamiseks, sest saari ühendav organisatsioon on kujundanud komisjoni istungite vahelisel ajal teatud ühised seisukohad ja seega ei vajata mitmete küsimuste täiendavat arutelu ega kooskõlastamist komisjoni istungitel.)

5.kuni 10. Kõik § 5 muudatusettepanekud käsitlevad saareliste kogukondade halduskorralduse täiustamist tulenevalt tänase ja kehtiva regulatsiooni ebatäpsusest või puudusest.

Üldkogu pädevust ehk peaesmärki on § 5 lg 1 täpsustatud osas, mis puudutab saarelise kogukonna otsustamisõigust elutähtsa teenuse – transpordiühenduse kohta ülejäänud Eestiga. Mitmel pool on transpordiühenduse graafikut, uute aluste hankimist ja projekteerimist korraldatud ilma saare elanikke kaasamata, mis on kaasa toonud transporditeenuse osutamise mittedobivuse kohalike oludega ja seega ka riiklike vahendite ebaratsionaalse kasutamise. Siiani kehtiv sõnastus on olnud liiga üldsõnaline.

§ 5 lg 1¹ vajab täiendamist kuna üldkogude kokkukutsumisega on senini kohalikel oma - valitsustel probleeme ja on vajalik seadustada regulatsioon, mis kohustab kohalikku omavalitsust seda tegema kui seda nõuab ¼ saare püsielanikest.

§ 5 lg 3 täpsustamine on eluliselt möödapääsmatu, sest kehtiva seadusesätte alusel pole selge, mismoodi kutsutakse kokku järgnevad üldkogud juhul kui peale esimese kokkukutsumist pole järgnevaid aastaid kokku kutsutud.

§ 5 uue lõikega 5¹ täiendamine on möödapääsmatult vajalik kuna kehtiva seaduse alusel pole selge, mis saab edasi kui kokku kutsutud üldkogule ei tule kohale piisavat kvoorunit.

§ 5 lg 6 muudatused on vajalikud selleks, et täpsustada üldkogu pädevusi ja saarevanema staatust. Püsiasiustuse säilimine väikesaarel sõltub suurel määral sellest, kui hästi on korraldatud ühistransport mandri või suursaarega. Seepärast tuleb täpsustada just selle kooskõlastuse normi, millega antakse roheline tuli ühenduse pidamisele nii selle kavandamisele, hangete korraldamisele, sadamate projekteerimisele jne. Elu on näidanud, et saarevanematel pole alati võimalik osaleda volikogude istungitel või arengusse puutuvatel üritustel. Seepärast on otstarbekas koos saarevanema valimisega valida talle ka asetäitja ehk asevanem.

§ 5 lg 7 täpsustamine on vajalik kuna kehtiva sätte alusel pole selge, kes ja kuidas üldkogu reglemendi koostab ja kuidas selle legaliseerimist menetletakse

11. § 7 lg 1 kustutakse p.1 ja p.2 ja sõnastatakse lühendatult lisades peale sõna „saarterühma“ sõnad „arengukavas ja eraldi üldplaneeringus“, kuna puudub seaduslik alus väikesaare arengukava ja üldplaneeringut menetleda lahus saarelise osaga valla dokumentidest, siis on vajalik seda käesoleva seadusemuudatusega võimaldada.

12. § 8 lg 1 täiendatakse sõnadega „reisijate ja kaupade veoks“. Osa vastutavatest riiklikest institutsioonidest tõlgendab täna kehtivat seadust kitsalt ehk siis loeb seaduse alusel ette nähtud transporditeenuse osutamiseks pelgalt reisijate ja ratastranspordi vedu. Saarte elulised vajadused nõuavad ka kõikvõimalike eriveoste ning kaupade vedu, mida ei ole võimalik vedada praegu kasutusel olevate parvlaevadega. Enamikul väikesaartel puuduvad sadamad, kus parvlaevad saavad silduda.

13. § 8 lg 2 täiendatakse sõnadega „ja kaubaveo vajadusest“, mille põhjendus on eelmises ettepanekus number 12.

14. § 11¹ lisatakse seaduste loendisse sõna „riigikaitseseadus“, muudetakse sõna „saarevaht“saarevahtideks ja lisatakse viis lauset.

Käesoleval ajal on meie rannikumeres muutunud eriti oluliseks riikitselised aspektid, väikesaarte asustus ning Eesti kodanike püsiv kohalolek. Kehtivas seaduses on puudulikult reguleeritud inimasustuse põhimõtted pisikestel saartel ja laidudel, kus elab vähem kui 5 inimest, aastaringelt või ka hooajaliselt. Samas on vajadus erinevatel riiklikel kaitse-eesmärkidel (looduskaitse, muinsuskaitse, riigikaitse jne) selline asustus taastada seal, kus see on varem olemas olnud. On piisavalt palju väärtuslikke laidusid, kus elab aastaringelt või hooajaliselt saarevaht üksinda. Sellest tulenevalt on ka paragrahvile „Saarevaht“ lisatud regulatsioonid. Saarevahi ametijuhendiga seotud töid finantseerivad riik ja omavalitsus oma eelarvetest.

15.ja 16. § 14¹ täiendatakse sõnadega „ja väikesaare püsielanikul“, mis on seotud kinnisasja ostueesõigusega ja §14¹ lõikega 5 täiendamise puhul kinnistute ostuõiguse piiramisega kolmandate riikide kodanike poolt.

Seaduse § 14' on kehtinud 16 aastat, kuid pole eesmärgipõhiselt toiminud. Looduskaitse eesmärkide seadmine ja elluviimine pole olnud Kohalike omavalitsuste kohustuste hulgas ning enamikul omavalitsustel on puudunud ka rahalised vahendid oma ostueesõiguse realiseerimiseks. Seepärast annab antud seadusemuudatus ostueesõiguse ka riigile, kes saab kasutada seda õigust nii riigikaitse eesmärkidel kui ka juhul, kui saarelise kogukonna liikmed on valmis kaitsma ja hooldama saare loodusväärtusi. On olnud olukordi, kus kinnisasju eelisostuõigust oleks olnud vaja riigil esmatähtsate teenuste tagamiseks väikesaarel.

Riigi vaates on asustuse säilimine, kasvõi ühe püsielaniku näol, möödapääsmatult vajalik ennekõike keskkonnahoiu, sisejulgeoleku kui ka rahvusvahelise julgeoleku aspektist.

Riigile on oluliselt kulukam mõne saare taasisustamine elanikega või ka hädapärane mehitamine julgeoleku tagamiseks või muude riiklike kohustuste täitmiseks palgaliste riigiametnike või teenistujate abil kui hetkel olemasoleva asustuse riiklik toetamine transpordiühenduse tagamise või kulude osalise hüitamise ja saarevahi saarele palkamise kaudu.

Kooskõla valdkonnas praegu kehtivate õigusnormidega

Vastuolu täna kehtiva Eesti ja EL õigusega puudub.